

kinyíljon és elmesélje mindazt, amit az életrajzába kívánt elmondani. Így tapintatosan kezdtem érdeklődni a „kezdetről”.

– Mondd, anyu, te milyen körülmények között születtél?

– Hosszú lenne azt most elmesélni, különben is már annyiszor elmeséltem – vonakodott anyám.

– Nem baj, van időnk, nem? Időnk mint a tenger, én is GYED-en vagyok. A fiúk úgysem hallottak többet rólad, mint amennyit rébuszokban meséltél.

– Tényleg! – kiáltott fel Pisti. – Meséld el az életedet!

– Igen! – kérte Gergő is.

– Na jó. Elmesélem nektek, hogyan születtem és milyen gyermekkorom volt. Nézzétek, a Nóri elaludt, így könnyebb lesz mesélni...

II

1958-ban születtem, egy hideg novemberi napon, 13-án, Nagybjajomban.

A nagymamátok sokat mesélt nekem a születésem körülményeiről, úgyhogy csak azt tudom elmondani, amit ő is elmondott nekem: Cigány vagyok, de az őseim nem voltak mind cigányok, vagyis inkább keveréknek számítok. A nagymamátok édesapja horvát származású cigány, míg az anyja beás cigány volt. Az édesapám, vagyis a ti papátok, aki már meghalt, Romániából érkezett Homokpusztára, az ő nagyanyja német volt, a nagyapja pedig román cigány, de az anyja és az apja Magyarországon ismerkedett meg, és mind a kettőben volt beás vér. Szóval kevert egy família az enyém és bennetek is többféle vér csörgedezik.

Akkoriban, amikor én napvilágot láttam, nagy szegénységben élt az anyám. Az apám terhesen otthagya a mamátokat, aki az anyósával és apósával élt együtt Homokpusztán, egy putriban. Igen, egy putriban, mert ott éltek. Ti el sem tudjátok képzelni, milyen is az a putri, hiszen nem is láttatok még olyat. Agyagból, sárból tapasztották a kis kunyhót. A kígyók és a békák mindennapos vendégek voltak nálunk. Amikor esett az eső, mindig volt egy kis rés, ahol beesett a csapadék, nem beszélve arról, hogy a sárral tapasztott fedélről egy-két darab általában leesett, és azt a viharok után újra kellett sározni, azaz tapasztani. Nagyon kicsi volt belülről: csak egy asztalka, 2 szék, két vaságy és egy kis tűzhely fért be. Az egyik vaságyon aludt az édesanyám, a másik ágyon pedig a nagyszüleim. Szóval, hárman laktak születésem előtt a putriban.

Az én apám szülei betegek és idősek voltak már, anyám gondozta őket, és persze neki kellett eltartania is őket. Akkoriban nem voltak segélyek, és ha hiszitek, ha nem, még nyugdíjuk sem volt.

Az apám csapodár természetű volt, rengeteg asszonynak csapta a szelet. Nem mintha az anyám különb lett volna, hisz pontosan emiatt hagyta el a férje is. Anyám megcsalta több falubéli emberrel is az apámat, és amikor az visszahallotta, rendszerint nagyon megverte a hűtlen asszonyt. Amikor a „drága, jó” felelőtlen édesapám terhesen otthagyta anyámat, összeköltözött egy másik cigány asszonnyal. Nem törődött elhagyott családjával, nemhogy pénzt küldött volna anyámnak. Később sem élt velünk. Én is csak később ismertem meg, de teljesen megvettem őt, és még csak szóba sem akartam vele állni egész felnőtt koromig. Tudjátok, nagyon rossz érzés volt igazi apa nélkül felnőni. Nem tudom, milyen lett volna egy ideális családban, édesapával és édestestvérekkel együtt nevelődni, és őszintén sajnálom, hogy nektek sem adatott meg ez a lehetőség.

De térjünk vissza a nagymamátokra! Tudjátok mivel foglalkozott az édesanyám akkoriban? Kártyavető jósasszony volt. Házról házra járt a környező falvakban, és akinek lehetett, jósolt. Tulajdonképpen batus, illetve kéregető cigányasszonynak nevezték a nagymamátokat, hiszen ahol járt, mindenütt kéregetett: egy kis krumplit, szalonnát, tojást, hagymát, hol mit kapott a jóslásért. Volt, hogy napokra elment és addig bizony otthon várta az anyósa és az apósa – éhesen. Így volt ez azon a napon is, amikor anyámra rájöttek a szülési fájdalmak. Épp Nagybajomból ért haza...

Anyám nosztalgikusan elmerengett, amint mesélni kezdett, és mi is beleéltük magunkat az 1958-as évbe. Lelki szemünkkel elképzeltük a kis putrit. Elhomályosodott a valóság, testvéreimmel és anyámmal Homokpusztán jártunk képzeletünkben, bár mi, a gyermekei, a valóságban sosem jártunk ott. Anyám élethűen próbálta visszaadni mindazt, amire emlékezett...

III

Első gyermekével volt terhes az akkor 17 éves Margit. Már ideje volt a szülésnek, de a jelei még nem mutatkoztak. Margit középtermetű, barna bőrű, helyes cigányasszony volt. Az emberek csak „Karamellának” szólították, ez volt a gúnyneve. Azért kapta ezt a nevet, mert mindig karamella cukorkát evett. A batus cigányasszony ideje nagy részét kéregetéssel töltötte, ám nagyon szerette a férfiak társaságát és „mulatozni” is mindig kapható volt velük. Így abban sem volt biztos, hogy első gyermekének – kit a szíve alatt hordott – ki is az apja. Gyermekének apját egy fiatal cigányember személyében: Ignác Józsefben vélte, így később is ezt tudatta mindenki. A tény valóban az volt, hogy József gyermekét várta Margit, és ezt mindenki tudta is.

Egy hideg novemberi napon épp szokásos útjáról érkezett haza Margit. Ott-hon nagy örömmel fogadták az éhes idősek.

– Na végre megjötté Margit. Mít hoztá? – kérdezte Liza, az anyósa.

– Krumplit meg egy kis szalonnát. Főteszem főni a krumplit, mingyá etettek!
– mondta Margit.

– Merre jártá Margitom? – kérdezte Jóska, az apósa.

– Bajomba meg Pálmajorba. A rokonokná is voltam. Tudjátok kivel állt össze a Mari? A Ferivel, azzal a sántával – kezdett el mesélni Margit a rokonokról. A Jóska felesége megszült. Lánya lett neki: Julika. Az Irma meg beteg. A tüdejével van baj meg a májával. Mondták neki, hogy kevesebbet bagózzon, de oda se neki, meg iszik mint a kefekötő. Az ilyen megérdemli a sorsát, a villám egye meg! – mondta el véleményét Margit, aki világeletében nagyon csúnyán káromkodott és nem spórolt a trágár kifejezésekkel.

– Megdöglik hamar – fűzte hozzá a saját véleményét Liza. Az ilyennek má a koporsóba van a helye. Annyi férje vót má, hogy na! A gyerekek se szeretik, mer iszákos!

– Te csak fogd be a szád! Te is inná, ha lenne mit! – ripakodott rá a férj.

– Rohadjá meg, ha igaz! Mikor láttá te engem inni legutójára? – kérdezte Liza.

– Mikor a Margit hozta a bort.

– Nem te ittad meg az egészet? Rám fogod, te gödhös! Hogy ne érd meg a holnap reggelt! – átkozódott Liza.

– Margit, ugye, hogy az anyósod itta meg az összes bort?

– Jó van má! – fejezte be Margit a szóváltást.

Kis idő múlva Margit görcsölni kezdett.

– Jaj, nagyon fáj a hasam, mingyá’ megszünök! – kiáltozott.

– Hamar, menjé asszony, szólj a Péternek, fogja be a lovakat, mer még itt szül meg a Margit a putriba – szólt Lizának az após. Liza elment szólni a szomszédnak, aki befogta a két lovát, és Margitot beszállította Nagyabajomba. Ott egyenesen egy ismert bábához fordultak segítségért. Hosszú és gyötrelmes vajúdas után a bába egy egészséges kislányt segített a világra, aki hófehér bőrű, zöld szemű volt. Pofácskája két zsömlére hasonlított, apró szája, turcsi orra és bájos tekintete egy kis anygalkára emlékeztetett.

– Lányod lett Margit! – szólt a bába a szüléstől fáradt édesanyának.

– Erzsike lesz a neve. Ignác Erzsébet. Jobb is, hogy lány lett, legalább tud majd segíteni nekem mindenbe – szólt egy kicsit elkeseredve Margit, aki igazából egy kisfiút szeretett volna. Bár a kislány apja elhagyta, mégis reménykedett

benne, talán ha fiút szült volna, visszatért volna hozzá hűtlen férje. Fájt neki, nagyon fájt, hogy egyedül volt, és ráadásul neki kellett gondoskodnia az „öregek-ről” is, hiszen ők betegségük miatt ágyhoz voltak kötve, és nem tudtak semmit sem dolgozni.

Margit másnap hazavitte a kislányt a putriba. A nagyszülők örültek a kis jövevénynek. Erzsikének ekkor még nem voltak ruhái, csak rongyokba tudta bebugyolálni az édesanyja. A szalonna és a krumpli is fogyóban volt, Margitnak indulnia kellett kéregetni, máskülönben éhen haltak volna. A szülés persze megviselte, nem érezte jól magát, de harmadnap már mennie kellett.

A kislányt alaposan bebugyolálta, és vele együtt útnak indult. Nem mert otthont hagyni a nagyszülőkkel, hiszen a picit szoptatni kellett, és Margit nem egy órára ment el hazulról. Gyalog bandukolt a novemberi hidegben Nagybjom felé. Ott sok ismerőse volt, és biztos volt abban, hogy akad olyan ember is, akinek szüksége lesz arra, hogy megtudja a jövőjét.

A szél erősen fúj, hóvihár közeledett. Margit lábait szaporábban szedte, hogy még az hóvihár előtt Nagybjomba érjen. A kislánnyal a kezében hosszúnak tűnt a már megszokott útvonal, és nagyon fázott. Erzsike is hideg volt, akár egy megfagyó csecsemő. Végre, két óras gyaloglás után, Margit Nagybjomba érkezett, de addigra a kislány majdnem kihűlt. A kis lábai már elkékültek a hidegtől, az arca pedig piros volt, akár egy rózsáé. Talán a hidegtől való szenvedésében, de véget nem érő sírásra zendített az újszülött. Margitnak nem voltak nevelési tapasztalatai, így nem igazán értett a csecsemője gondozásához. Tehetlenségében csak rázta és csitította a kicsit, aki nem akart elhallgatni. Margit egy idő után elveszítette türelmét, és teljes szívéből szidni kezdte Erzsikét. Végre megnyugodott, és bekopogtatott egy ház ajtaján:

– Az Isten áldja meg magát kedveském! Legyen szíves beengedni a kislánnyal, mert mindjárt megfagyunk! – kérte Margit az egyik még ismeretlen ház gazdasszonyát.

– Megmondom a jövőjét és a szerencsését kedveském egy kis enivalóért – folytatta Margit.

– Jaj, jóasszony, nem fázik meg ilyen időben ez a kis apróság? – kérdezte aggdóán a ház asszonya.

– Talán megsegít minket a jóisten, és nem engedi meg, hogy beteg legyen, mert nem tudom kire hagyni, velem kell jönnie enivalóért és pénzt keresni – panaszkodott Margit.

A ház gazdasszonya rögtön megsajnálta a kis koldusokat, és beengedte őket a házába.

– Úgy, hát akkor jöjjön be jóasszony! Valóban jó volna tudnom, mi vár rám

az elkövetkezendő időszakban – mondta –, de igazából a szájalom vezette. Hogy aztán a batus cigányasszony is adhasson valamit az ételért, amit neki szánt, engedte, hogy jósoljon. Megkínálta Margitot, aki jóízűen befalta a tányér bablevest. A csecsemő ez idő alatt felmelegedett és később szoptott is.

Margit nem tudott olvasni és írni. A pénzt azonban hibátlanul számolta, és persze felismerte a bankókat. Jósolni édesanyjától tanult, aki akkoriban még élt. Szájról-szájra terjedt a jóslás tudománya, azaz anyáról lányra. Ez mindig jó kereseti lehetőségnek bizonyult, és a naiv asszonyok sokszor hittek is a cigány jósasszonyoknak, akik nemcsak a jövőt „tudták” előre megmondani, hanem szerelmi rontások, beavatkozások fortélyait is úgymond ismerték. Margit ezen a helyen töpörttyűt, zsírszalonnát és hagymát kapott a jóslásért. Egy másik helyen pedig, ahol már várták, némi pénzt, almát és babot kapott. A harmadik háznál, ahol aznap jósolt, használt babaruhákat kapott Erzsike számára. Itt nagyon megsajnálták szegény párát, és mivel a ház asszonya szintén kismama volt, így nélkülözni tudott egy-két ruhadarabot.

– Aztán vigyázzon erre a kis angyalkára jó asszony, mert igen megbetegedhet, ha továbbra is így járhatja. Itt van, ni, két ruhácska, a kisfiam már kinötte őket, adja rá erre a kislányra gyorsan! – parancsolt jóindulatúan az asszony Margitra, aki nagyon megörült a ruháknak.

– A jóisten fizesse meg, drága lelkem – köszönte Margit.

Csúnyán elkezdett esni a hó, így azt gondolta Margit, hogy mivel sötétedni kezd, éjszakára az egyik rokonhoz megy aludni.

– Jó estét! – köszönt Margit a rokonok házához érve.

– Margit! – kiáltott fel Irma, a testvére. Hát te? Megszültél? Hát hol ez a gyerek? Jaj, mi lett? Fiú, lány? Hát itt vagy, bogaram? De bebugyoláltad Margit! Szegény nem kap levegőt – rohanta le Margitot, aki hosszú elbeszélésbe kezdett az elmúlt napok gyötrelmeiről.

A beszélgetés után megvacsoráztak. Döghúst sült Irma aznap a családnak, és cigány pogácsát. A döghús gyakran megfordult akkoriban a cigányok asztalán, akik naponta lesték, hogy mikor, milyen állat tetemét dobják be a döggútba. Milyen lehetett, kiszedték és hazavitték az állatot. A húsát megkövesztették, hagymával, fokhagymával ízesítették, aztán megsütötték. Sok cigány állítása szerint semmi betegségük nem volt a döghústól.

Hosszú volt az éjszaka. A hóvihár lassan elmúlt és hideg, álmos reggelre ébredt Margit. A lányát megszoptatta, majd elbúcsúzott a rokonaitól és hazafelé indult. Aggódott az apósa és az anyósa miatt, akik már nagyon éhesen várták. Sietett hazafelé, de az újra nekikerekedő hóvihár meggátolta abban, hogy hamar hazaérjen. A szél belefújta az arcába a havat, ami már szinte térdig ért. Ez arra

kényszerítette, hogy lassabban lépkedjen. Kapcába csavart lábát gumicsizma védte, a kislányát pedig hiába szorította magához, látszott rajta, hogy majdnem megfagy. Erősen sírni kezdett. Erre az anyja kínjában egy cigány nótát dúdolt neki. A kicsi lassan abbahagyta a sírást.

Végre hazaért Margit, és igen örültek neki az otthon lévők.

– Mit hozta Margit?

– Egy kis ennivalót, meg pénzt is. Ni, a lány ruhákat is kapott – dicsekedett Margit.

– Te, ez a lány meg se szólal. Csak nem fagyott meg? – kérdezte az apósa.

– Kutya egy idő van ott kinn, de csak nem fagyott meg! – válaszolt Margit.

A kislányt kibugyolálta ruháiból. Nagyon meglepődtek: a kislány lába hólyagos és szilvakék volt.

– Jaj, a hidegtű! Nézd, mi lett a lányoddal, te! – kiáltott fel a nagymama.

Leszedték a hólyagokat Erzsike lábáról, majd forraltak vizet, és megfürösztötték lavórban a csöppseget. Külön kádja nem volt a babának. Ebben a lavórban mostak és fürödtek is. Csoda volt, hogy a kislány nem kapott fertőzést, azonban nagyon megbetegedett kilencnaposan. Megfázott, erősen köhögött. A doktor kórházba utalta a kislányt, és vele együtt az édesanyját is, de az nem ment, mert arra hivatkozott, hogy neki dolgoznia kell, és nem maradhat otthon a lánnyal. Nem mehet most kórházba. Megígérte, hogy a nagyszülőkre hagyja Erzsikét, és a gyógyszereket kiváltja. Valóban így is tett. A gyógyszereket abból a pénzből váltotta ki, amelyet nemrég kapott a jóslásáért. A nagyszülők pedig vigyáztak a kislányra, bár nem nagyon felügyelték, mert a nap legnagyobb részében aludtak. Naponta egyszer adtak neki teát és gyógyszert. Pelenkája rongyokból volt, és ha eszükbe jutott, akkor tisztába tették. Erzsike gyermekkorá alatt sokat volt beteg, de inkább az elhanyagoltság miatt, hiszen a sok nélkülözés, éhezés megtette hatását.

Margit édesanyja, Rozál is Homokpusztán lakott, akinek élettársa haragban volt Margittal, ezért nem tartották a kapcsolatot. A mostohaapa sajnálta az ennivalót Margittól, így megtiltotta Rozálnak, hogy bármit is adjon neki. Erzsike születése után nem sokkal azonban kibékültek. A nagymama nagyon szerette kisunokáját, Erzsikét, aki mindvégig viszonzta is a szeretetet. Rozál beteg aszszony volt, reumásak voltak a lábai. Az emberek szerették, mert nagyon szeretett énekelni és mesét mondani a fiataloknak esténként. Nótáira még ma is szívesen emlékszik vissza Erzsike. Jó szíve volt a bagós öregasszonynak, aki szintén jóslásból élt.

Szokása volt, hogy a dohányt megrágta és kiköpte. Emiatt nagyon bűdös is

volt, de mindenki elnézte neki. Erzsikét gyermekkorában leginkább ő nevelte. Margit anyósa és apósa röviddel a kislány születése után meghalt. Margit továbbra is üzte foglalkozását, és egyre gyakrabban érkezett ittasan haza. Nagyon szeretett mulatozni, és a férfiak udvarlását sem vetette meg. Ezért sokszor csak 2-3 nap után érkezett haza. Erzsike addig a nagymamájánál tartózkodott, ő vigyázott rá, ha pedig nem nála volt, akkor a szomszédok felügyeletére bízta Margit. A szomszédok persze nem foglalkoztak a kislánnyal, így Erzsike szinte azt csinálta hatéves koráig, amit akart, az anyja nem nagyon törődött vele. Ha éhes volt, a szomszédok megszánták egy-egy szelet zsíros vagy lekváros kenyérral. 4 éves korától fogva mindezt dolgoznia kellett a „magyar” szomszédoknál. Hol kertet kellett gazolnia, hol befogták dajkának, hogy vigyázzon a kisebb gyerekekre.

IV

Erzsike egyre nagyobb és szebb kislánnyá cseperedett. A duci kislányt a felnőttek nagyon szerették, mert kivált a többi barna gyermek közül hófehér bőrével, szépségével. Ruhái általában nagyon egyszerű kis rongyokból álltak, cipője csak télen volt, tavasztól őszig mezítláb járt. A kis rakoncátlan kislány kihasználta a felnőttek szeretetét, és igen hisztérikus jelenetekkel kápráztatta el őket. Erzsikét szinte az „utca nevelte”, hiszen nem volt bölcsőde, óvoda lakóhelyén. A kislány, ha nem a nagymamájánál volt, akkor az utcán játszott a cigány gyerekekkel, akik sokszor bántalmazták őt. Irigyelték szőke, göndör haját, és 3 éves korában egyszer ki is tépték minden szál haját úgy, hogy kopasz lett. Margit emiatt megverte az egyik gyermek anyját, akinek felügyeletére bízta a kislányt.

Erzsikét az édesanyja gyakran vitte magával kéregetni. A kis koldusokat több alkalommal megalázóan elutasították, de voltak, akik meleg étellel kínálták őket.

Közben Margit összeállt egy Pál nevű férfival, akitől három gyermeke született az együtt töltött 6 év alatt.

Pál teheneket őrzött, ez volt a foglalkozása. Erzsike idejének javarészét nagymamájánál töltötte. Otthon, a kis putriban nem sok lehetősége volt arra, hogy feltalálja magát, hacsak a gyakori lakókkal, a békákkal és a kiskígyókkal nem játszott kiskorában. Ahogy növekedett, egyre többet segített édesanyjának vagy a mamájának. Dél előtt otthon, délután pedig a nagymama oltalma alatt volt. Szeretett ott lenni, mert ott szerették. A nagymama mindig vett neki egy-egy ruhadarabot, játékot és nem hagyta, hogy kisunokája éhezzen. Persze ez nem mindig volt így, mert sokszor neki sem volt egy betevő falatja sem, és ilyenkor sokat éheztek élettársával együtt.

Közben növekedésnek indult Erzsike két kishúga is, Marika és Julika, akikről később kiderült, hogy szellemi fogyatékosok. Édesanyjuk rendszeresen otthon hagyta őket Erzsikével. Ilyenkor a kislány – hogy ne éhezzenek kistestvérei –

összesütött-főzött nekik mindent, amit talált. Erzsike ekkor még csak négyéves volt. Ügyesen gardérozta a két leánykát a maga eszéhez mérten: kivette őket a pelenkának nevezett rongyokból, vigyázott rájuk, dudolászott nekik és elaltatta őket. Néha fogta a két kicsit, és elvitte a nagymamájukhoz, hogy ő lássa el a testvéreit. Rozál, bár nem hagyta cserben a gyerekeket, nem is volt igazán türelme hozzájuk, csak Erzsikéhez.

– Vidd haza őket lányom, hogy aludjanak, addig se éheznek. Az anyátok este megjön, majd ad nekik enni. Ne – főztem nekik kamillát, most szedtem, friss. Adjá nekik lányom. Cukor az nincs benne, mer nekem sincs. Bözsikém, vettem neked ám egy szép szalagot abba a szép kócos hajadba. Hadd tegyem bele, fordulj meg! – vezényelte Rozál Erzsikét.

– Jaj, piros szalag! De szép, mama!

– Adjá egy szép pusztit lányom – kérte Rozál –, és az unokája megcsókolta az arcát.

– Mama, nincsen lekváros kenyered?

– Mára nincsen bogaram, de holnap talán lesz, ha meghozza az adósságot a Juli. Most még cukros kenyeret sem tudok adni.

– Adnék tejet is, ha lenne, de az sincs. Na, menjetek haza kislányom, mer megjön a papátok, aztán mérges lesz – zavarta őket Rozál.

Nem volt felhőtlen gyermekora Erzsikének. Az éhezéstől és nélkülözéstől fűszerezett korszak csak ezután következett igazán. Az elhanyagolt gyermekeket mindenki sajnálta Homokpusztán, de nem ők voltak az egyetlen szegény család lakóhelyükön, mert arrafelé szinte minden család sanyarúan élt.

Erzsikét mostohaapja igen szerette, csakúgy, mint a saját gyerekeit. Munkánélküli lévén, nyújtani nem nyújtott nekik sokat, de némi szeretetet igen. Pál az italt nem vetette meg. Gyakran volt részeg, de ilyenkor nem volt agresszív, inkább lefeküdt.

Múltak az évek, és Margit negyedik gyermekét várta. Amikor eljött a szülés ideje, bevitték Nagybjomba. Ezen az éjszakán Pál részegen hajtott haza Böhönyéből. A kivilágítatlan kerékpárost nem vette észre egy teherautó, és elütötte. Pál a helyszínen életét veszítette. Minderről Margitnak halvány fogalma sem volt. Az asszony egy kisfiúnak adott életet az éjjel folyamán, akit édesapjáról nevezett el. A kisfiúval egy hét múlva távozatott haza a kórházból, és ekkor mondták meg neki a hírt élettársa tragédiájáról. A hír nagyon megviselte, de tudta, hogy most nem szabad elhagynia magát, mert négy éhes száját kellett betömnie.

Margit az édesanyjától kért és kapott segítséget, de kisfiát nem tudta rá hagyni. A pénzre nagyobb szüksége volt, mint addig valaha. Ezért a fiút – hogy munkáját ne akadályozza – 3 hónapos korában beadta állami gondozásba. A kisfiú nagyon beteges volt, gátolta Margitot abban, hogy dolgozni menjen, így az orvosok is azt javasolták, hogy Palikának jobb sora lesz bent az intézetben. Margit gondolkodás nélkül megtette e lépést. Később Pálmajorba költöztek, ahol Margit egy vályogházat vásárolt. Itt összeállt egy 6 gyermekes családapával, Ferencel, aki gyermekeivel együtt költözött Margithoz, az egyszobás lakásba. Ferencet elhagyta gyermekeinek anyja, mert brutálisan viselkedett vele. Állandóan ütötte-verte, majd az asszony elmenekült tőle, és összeállt saját komájával. Margit tudott erről, de a férfi kedves udvarlása meghódította. A jóképű férfit megsajnálta, és azért ajánlotta azt, hogy költözzön hozzá gyerekeivel együtt. Nehezen fértek el egy szobában mindannyian, de az ágyakban összehúzódtak, keresztbe-hosszába feküdtek, és úgy aludtak.

Ferenc a szerelem első heteiben persze nem mutatta ki, valójában milyen is a „foga fehérje”, hiszen Margit sem adott okot arra, hogy agresszíven viselkedjen vele. Napokon át mulatozással töltötték az időt, míg a pénzük el nem fogyott. Ferenc eddig sem dolgozott rendszeresen, alkalmi munkákból tengette saját és gyermekei életét. Általában erdei munkákat vállalt. Amikor Margit megjelent az életében, már tudta, hogy „fényes élet” vár rá, hiszen Margit rátermettségével elég jól keresett egy ideig, mert a naiv asszonyok bőségesen megfizették a jóslás árát.

Ferenc robbanékony természetű volt, hamar dühbe gurult, ha ivott. Márpedig mindennap megitta az adagját. Amikor este hazatért, a saját gyermekei is rettegetek apjuk haragos és brutális természetétől. Olyankor, ha sokat ivott, mindenkibe belekötött, veszekedni, kiabálni kezdett, semmi sem tetszett neki.

Margit továbbra is folytatta kalandor életmódját, és olykor 2-3 nap múlva érkezett haza. Ennivalót Erzsike készített, már amit tudott. Ha nem volt étel, Ferenc rettenetes ordibálásba kezdett, és a hazaérkező Margitot nagyon megverte. Margit nem gondolta volna, hogy vele is így fog majd bánni Ferenc, de sajnos a férfi nem búj ki rossz bőréből, és hamarosan általánossá, azaz mindennapossá vált a verekedés, veszekedés. A fő ok a féltékenység volt, hiszen Ferenc azzal vádolta Margitot, hogy a hosszú távollétei alatt más férfiakkal volt. Némi valósággalapja tényleg volt a vádnak, hiszen az ismerősök beszámolóí alapján, Margit valóban megcsalta néhányszor őt. A mulatozások végén Margit maga is részeg volt, és nem egy alkalommal nem tudta, mi történt azután vele. A férfiak azonban jól megjegyezték, és emiatt „kedvelték” is Margitot. Ferenc ittas állapotában sűrűn verte saját gyermekeit is, egyedül Erzsikét nem bántotta szépsége és ügyessége miatt. Erzsike ekkor 6 éves volt, és igyekezett mostohaapjával meg-

szerettni magát azzal, hogy főzött neki, lehúzta a cipőjét a lábáról, énekelt neki és hasonló apróságokkal. Bár nem Erzsike volt a legidősebb a gyerekek között, mégis ő főzött, mosott, takarított. Néha segítettek neki a féttestvérei, de a mosásban soha. Erzsike naponta mosta lavórban, mosószappannal a sokszor halomnyi ruhát testvéreire, szüleire.

Nem egyszer történt meg a nagy családban az is, hogy egy-egy veszekedés alkalmával Ferenc kiüldözte őket az utcára, ha esett, akkor is. Olyankor rémülten futott Margit a saját és nevelt gyermekeivel együtt az utcán. Házról-házra járt menedéket kérni gyermekeivel arra az éjszakára. A szomszédok ismerték már őket, és megengedték nekik, hogy ott éjszakázzanak a verekedések alkalmával. Erzsike rendszerint, hogy elkerülje a botránnyokat, és hogy kimaradjon a veszekedésekből, a nagymamájánál, Rozálnál tartózkodott. Rozál tudta jól, mi folyik a lánya házában, de nem szólt bele az életébe. Erzsikét azonban, ahogy tudta, megvédte minden rossztól. Rengeteg éjszakát töltött nagymamájánál a kislány. Olyankor odabújt mellé az ágyban és biztonságban érezte magát a nagytestű öregasszony oldalánál. Nagyon büdös volt Rozál a bagótól és attól is, hogy nem nagyon szeretett mosakodni, de Erzsike mégis az ő oltalmára vágyott.

Ferenc a veszekedést követően, másnap mindig józanul kért bocsánatot Margittól, és hazavitte családját. Margit mindig megbocsájtott neki, de nem is tehetett mást, mert Ferenc azzal fenyegetőzött, hogy ha az asszony elhagyja, akkor megöli. Így Margit nem mert és nem is tudott megszabadulni urától. Együtt töltött idejük alatt 2 lánygyermeket szült neki: Katalint és Irént. Egyik alkalommal a pár hónapos kislányt, Irént – amikor az sírni kezdett az éhségtől – apja ittas állapotában rángatni kezdte, és majdnem a földhöz vágta. Ekkor Erzsike kivette a kezéből, és elszaladt vele a nagymamájához egy berken keresztül. Nagyon félt és féltette kishúgát is, ezért korábban a szomszédokhoz bújt el mostohaapja elől. Amikor a nagyanyjához ért, a padlásra mászott fel, és ott bújt el a csecsemővel. Rozál nem tartózkodott otthon, így Erzsike még jobban félt, hisz nem volt, aki megvédje őket. Hamarosan a dühös férfi is a házhoz ért, kiabálni kezdett és anyósát kereste, de hasztalan.

– Rozál, a lányodat ma megölöm! Hallod? Megölöm – üvöltötte, és elviharzott a kunyhóból.

Erzsike összekuporodva várta a percet, hogy mostohaapja elhagyja a házat, és a kishúga is csendben volt. Megkönnyebbülten csókolta meg a csecsemő arcát, majd egy idő múlva lejött a padlásról. Rozál csak órák múlva ért haza, de a kislány megvárta őt. Elmondta, mi történt velük. Rozál azt javasolta, maradjanak ott éjszakára. Jól tudta, hogy Ferenc nagyon fog veszekedni a lányával, és jobb, ha kisonokái kimaradnak ebből.

A feldühödött, éhes férfi Margit elé ment Nagybjomba, és amikor egy kocsmában találkoztak, rettenetes veszekedésbe kezdtek. A vége az lett, hogy egész

úton hazafelé ütötte-verte, rugdosta Margitot.

– Inni tudsz, te kurva? Otthon hagysz minket enniváló nélkül, te meg részegen mulatozol a férfiakkal? Az egyhónapos gyereked meg éhen hal? Majd adok én neked, te utolsó ringyó! – ripakodott rá Ferenc.

Margit hiába védekezett, visszaszólni nem mert. Tudta, hogy akkor még jobban kikap.

VI

Ferenc természete nem változott, de Margité sem. Az örökös veszekedés pedig egyre jobban elmérgezte Erzsike lelkét. Közben a hat gyerekből három lány visszakerült az anyjukhoz, három fiú – Jani, Feri és Laci – pedig Margit és Ferenc „nevelésében” részesült továbbra is. Margit nem sokat törődött velük, csakúgy, mint a saját gyerekeivel. A család a jobb megélhetés reményében rokonokhoz költözött kis időre: Kozármislenybe, Csökölybe, Kisbajomba, Somogyesztibe – de a végén visszaköltöztek Pálmajorba, és ott is maradtak. Erzsikét a vándorlás nem viselte meg, hiszen még nem járt iskolába. Már az 5. évet töltötte együtt Margit Ferencsel, amikor eljött a második tragédia is a kapcsolatukban.

Ferenc megverte első asszonyának élettársát, ezért másfél év szabadságvesztésre ítélte a bíróság. Miután kiszabadult, egy 14 éves kislány molesztálása miatt fel akarták jelenteni a férfit, aki félve az ítélettől, inkább felakasztotta magát. Élettársa, Margit találta rá a házukkal szemben lévő berekben. Ferenc már egy hete eltűnt, és senki sem tudta, hol lehet. Az asszony ezt követően idegileg kiborult. Erzsike eközben iskolás lett. Pálmajorban már akkor is működött egy iskola. Erzsike az iskolakezdés első napján egy kis szoknyában és kisingben jelent meg, bugyi és cipő nélkül. „Magyar” társai kinevették őt, és ettől Erzsike nagyon elszégyellte magát. Gátlásos, visszahúzódó kislány volt egy darabig, de mihelyt barátokra lelt az iskolában, máris vezető egyéniséggé vált. Szeretett játszani és tanulni is. Erzsikének mivel nem tudott magyarul beszélni, évet kellett ismételnie első osztályban. A jó képességű kislány hamar felzárkózott. Erzsikének nem volt lehetősége otthon tanulnia testvérei és a házi munka miatt, így csupán azt tanulta meg, amit az órán, tanítója szájából megjegyzett. Erzsike közepes tanuló volt mindaddig, amíg Pálmajorban tanult. A tanítónője gyakran megkérte a kislányt, hogy a tanítás ideje alatt – persze felmentéssel – vigyázzon a baromfiakra. Ezt a kislány megtiszteltetésnek vehette, ám osztálytársai a megbízatások miatt gyakran irigykedtek rá. Erzsikében viszont megbízott a tanítónő, mert segítőkész, ügyes, szorgalmas és érzékeny kislánnyá cseperedett. Erzsike néha a kert gondozásában is részt vehetett, munkájáért a tanítónő saját gyermekeinek kinőtt ruháit adta oda. Jól tudta, hogy Erzsike milyen körülmények között él, ezért is segített neki. Hamar észrevette a kislányban rejlő tehetséget az énekléshez. A

lány nagyon szeretett énekelgetni, dúdolászni, és az iskolai ünnepélyek alkalmával mindig szerepelt. Tanítója azt javasolta neki, hogy az általános iskolai tanulmányait követően mindenképp tanuljon tovább, hogy az ének-zenével foglalkozhasson. Erzsike nem vette komolyan tanítója javaslatát, hiszen azt gondolta, hogy belőle soha nem lehet semmi – szegénysége miatt. Mégis sokat álmódzott, és gondolataiban nagyon gazdagnak és sikeresnek érezte magát. Szeretett volna kilépni abból a környezetből, amelyben élt, de úgy vélte, nem hagyhatja cserben édesanyját és éhező testvéreit. A délelőtti tanítás után mindig vállalt a „magyar” szomszédoknál egy kis munkát, hogy kaphasson egy szelet vajas vagy zsíros kenyeret. Ha több ennivalót kapott, mint amit meg tudott volna egyszerre enni, akkor azt hazavitte a testvéreinek. Volt egy barátnője is: Aranka, aki módos családból származott. Sokszor azért, hogy Erzsike játsszon vele, többféle dolgot adott neki szülei tudta nélkül: krumplit, almát, hagymát, kolbászt. Erzsike pedig örömmel játszott a munkadíjért Arankával. Erzsike ahogy nőtt, egyre elevebb és csintalanabb lett. Egy alkalommal a tanítónő gyermekeivel játszott, és úgy határoztak, hogy az iskola szomszédságában lévő kertből ellopják a már érni készülődő epret. Azért csak érni készült, mert a legtöbb eper még csak zöld volt, de némelyik már sárgulni látszott. A gyümölcsre kiéhezett kölykök könnyűszerrel átmentek a kerítésen, és legelni kezdtek. Egyet a szájukba, egyet a zsebükbe tömtek. Nem sokáig tartott az öröm, mert a házigazda észrevette a csínytevőket, és kergetni kezdte őket egészen az iskoláig. A gyerekek beszaladtak az iskola WC helyiségébe, és ott lapultak, míg a tanítónő – akit már tájékoztatott a házigazda tettükről – rájuk nem akadt.

– Azonnal gyertek elő! – ripakodott rájuk. Nem szégyenlitek magatokat? Hát ezt nem gondoltam volna rólatok! Pont az én gyerekeim! Mutassátok a zsebeteket! Szép... Tele van éretlen eperrel. Ezt akartátok megenni? És ha betegek lesztek? Veletek még lesz elszámolnivalóm! Erzsike benned is nagyot csalódtam. Szégyelljétek magatokat! – és hogy a házigazda megnyugodjon, mindegyiküket pofon vágta.

A szégyen és az éretlen eperevést követő hasmenés persze nem maradt el, mint ahogy a pár napos gyomorfájás sem, mert az eper permetezett volt. Csoda, hogy nem lett több bajuk ettől, de egy életre megtanulták, hogy ilyet nem szabad csinálni többé.

Erzsike a tanulás terén azonban nem volt ilyen könnyelmű. Megpróbált a tőle telhető legjobb teljesítményt nyújtani, de néha nem mentek neki úgy a dolgok, ahogy ő szerette volna. A kedvenc tantárgyai az ének-zene és a magyar irodalom volt. Amit pedig sokáig nem értett, az a nyelvtan volt. Egyszer a gatyá helyett „gacsát” mondott és ezért kapott egy körmöst. A tanítónő azt hitte, csak bolondozik a kislány, de tévedett. Erzsike valóban úgy gondolta, hogy a gatyá szót gacsának kell ejteni. Hamar megtanulta, hogy nem így van.